

116. Perjantaina 11 päivänä marraskuuta 1994

kello 13

Päiväjärjestys

Ilmoituksia

Toinen käsittely:

1) Ehdotus laiksi tekijänoikeuslain muuttamisesta 4681

Hallituksen esitys n:o 278
Sivistysvaliokunnan mietintö n:o 13

2) Ehdotus laiksi valtiopäiväjärjestyksen 66 §:n muuttamisesta ,,

Lakialoite n:o 11
Perustuslakivaliokunnan mietintö n:o 6

Esitellä ä n:

3) Hallituksen esitys n:o 287 laiksi tekijänoikeuslain muuttamisesta ja laiksi oikeudesta valokuvaan annetun lain kumoamisesta 4676

4) Hallituksen esitys n:o 273 laiksi kunnallisten viranhaltijain ja työntekijäin eläkelain muuttamisesta 4686

5) Hallituksen esitys n:o 275 viihdelaitelaiksi ,,

6) Hallituksen esitys n:o 276 laeiksi verotuslain, ennakkoperintälain, työnantajain sosiaaliturvamaksusta annetun lain 17 §:n ja arvonlisäverolain 159 §:n muuttamisesta 4687

7) Hallituksen esitys n:o 284 laeiksi Suomen Hallitusmuodon ja valtiopäiväjärjestyksen muuttamisesta 4687

8) Hallituksen esitys n:o 286 laiksi indeksiehdon käytön rajoittamisesta ,,

9) Hallituksen esitys n:o 288 laiksi eräistä henkilöstön asemaa koskevista järjestelyistä kunnallistettaessa opetusministeriön hallinnonalaan kuuluvia ammatillisia oppilaitoksia ,,

10) Hallituksen esitys n:o 289 laiksi eräiden valtion ammatillisten oppilaitosten kiinteistöjen luovuttamisesta kunnalle tai kuntayhtymälle 4688

11) Hallituksen esitys n:o 290 laiksi tiettyjen tuotteiden varustamisesta CE-merkinnällä ,,

Puhetta johtaa puhemies Uosukainen.

Nimenhuudossa merkitään poissa oleviksi edustajat Aho E., Enestam, Kalli, Kanerva, Kempainen, Kohijoki, Kääriäinen, Markkula, Mattila, Paasio, Pietikäinen S., Roos T., Rynnänen, Röntynen, Saapunki, Salolainen, Savolainen, Stenius-Kaukonen, Suhonen, Tuomioja, Vanhanen ja Väyrynen.

Nimenhuudon jälkeen ilmoittautuvat edustajat Pietikäinen S., Kanerva ja Kempainen.

Ilmoitusasiat:**Lomanpyynnöt**

Vapautusta eduskuntatyöstä saavat tästä päivästä virkatehtävien takia edustajat Salolainen ja Tuomioja sekä yksityisasioiden takia edustajat Kalli, Mattila, O. Rehn, Ryyänen, Röntynen, Vanhanen ja Väyrynen sekä tämän kuun 14 päivään yksityisasioiden takia ed. Saapunki.

Eduskunnan tietoon saatettuja asetuksia

P u h e m i e s : Ilmoitetaan, että eräiden Suomelle Yhdistyneiden Kansakuntien jäsenenä kuuluvien velvoitusten täyttämistä 29 päivänä joulukuuta 1967 annetun lain 2 §:ssä säädettyssä tarkoituksessa ovat eduskunnalle, puhemiehelle osoitettuina, saapuneet sanotun lain nojalla

21 päivänä lokakuuta 1994 annetut

Asetus Yhdistyneiden Kansakuntien turvallisuusneuvoston Jugoslavian liittotasavaltaa koskevaan päätökseen perustuvien velvoitusten täyttämistä annetun asetuksen muuttamisesta; ja

Asetus eräistä väliaikaisista poikkeuksista Yhdistyneiden Kansakuntien turvallisuusneuvoston Jugoslavian liittotasavaltaa koskevaan päätökseen perustuvien velvoitusten täyttämistä annetun asetuksen soveltamiseen; sekä

28 päivänä lokakuuta 1994 annettu

Asetus Yhdistyneiden Kansakuntien turvallisuusneuvoston Haitia koskevaan päätökseen perustuvien velvoitusten täyttämistä annetun asetuksen muuttamisesta.

Nämä asetukset on nyt saatettu eduskunnan tietoon jakamalla ne edustajille.

Kirjallinen kysymys

P u h e m i e s : Ilmoitetaan, että eduskunnalle on, puhemiehelle osoitettuna, saapunut vastaus kirjalliseen kysymykseen n:o 599. Tämä kysymys vastauksineen on nyt jaettu edustajille.

Edustajaryhmien istumajärjestys

P u h e m i e s : Kun ed. Mäkelä on ilmoittanut eduskunnan puhemiehelle, että hän on 28 päivänä lokakuuta 1994 eronnut Suomen maaseudun puolueen eduskuntaryhmästä ja muodostanut oman eduskuntaryhmänsä nimellä Sitoutumattomat kansanedustajat, on eduskunnan työjärjestyksen 7 §:n mukaan kansliatoimikunnan tehtävä eduskunnalle ehdotus edustajaryhmien keskinäisestä istumajärjestyksestä täysistuntosalissa. Tämän johdosta kansliatoimikunta ehdottaa eduskunnan 5 päivänä huhtikuuta 1991 hyväksymää istumajärjestyksestä muutettavaksi siten, että Sitoutumattomat kansanedustajat -nimiselle eduskuntaryhmälle varataan paikka Hannu Suhosen eduskuntaryhmän ja Keskustan eduskuntaryhmän väliin.

Kansliatoimikunnan ehdotus hyväksytään.

Päiväjärjestyksessä olevat asiat:**Muutos päiväjärjestykseen**

P u h e m i e s : Päiväjärjestykseen tehdään se muutos, että ensin käsitellään 3) asia.

3) Hallituksen esitys n:o 287 laiksi tekijänoikeuslain muuttamisesta ja laiksi oikeudesta valokuvaan annetun lain kumoamisesta**Valiokuntaan lähettäminen**

P u h e m i e s : Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetettäisiin sivistysvaliokuntaan.

Keskustelu:

Ministeri Isohookana - Asunmaa : Puhemies! Hallitus on antanut eduskunnalle mittavan tekijänoikeuslakikokonaisuuden, joka on pitkän työprosessin tulos. Tekijänoikeuden tärkeänä, ensisijaisena tavoitteena on edistää luovuutta. Se takaa tekijöille oikeuden määrätä työnsä tuloksista.

Kirjailijat, kuvataiteilijat, arkkitehdit, säveltäjät, karttojen piirtäjät, tietokoneohjelmien tekijät ja monet muut luovan työn tekijät voivat tekijänoikeutensa perusteella neuvotella teostensa käyttämisen ehdoista ja taloudellisista korvauksista. Tekijänoikeus turvaa myös kulttuuri-

tuotannon, informaatioteollisuuden ja joukkotiedotuksen investointeja. Kustantaja ja tuottaja voivat heille joko lain nojalla kuuluvien tai sopimuksella hankkimiensa oikeuksien turvin saattaa tuotteensa levitykseen. Tekijänoikeuden perusteella kustantaja voi estää epälojaalin hyödyntämisen ja hankkia katteen tuotantopanokselleen.

Tekijänoikeuden talous perustuu siihen, että tekijä saa palkkion luovasta työstään ja tuottaja vastikkeen tuotteen vaihdannasta ja käytöstä. Muodostamalla pohjaa kulttuurin taloudelle monet tekijänoikeuden ratkaisut palvelevat kulttuuripoliittisia päämääriä. Viime vuosina tekijänoikeus on tullut lisääntyvän kansainvälisen huomion kohteeksi. Tähän on useita syitä. Yleinen kehitys on kulkenut tavaroihin ja aineellisiin perushyödykkeisiin pohjautuvasta yhteiskunnasta aineettomia arvoja ja luovuutta korostavaan suuntaan. Valtioiden kilpailukyky kansainvälisessä kaupassa perustuu entistä suuremmissa määrin henkiseen työhön ja innovaatioihin. Henkisestä omaisuudesta neuvotellaan myös kauppapoliittisilla foorumeilla.

Teknologian kehitys on korostanut tekijänoikeuksien merkitystä. Kulttuurin sekä informaatio- ja viestintäteollisuuden tuotteet ovat tekniikan keinoin tehokkaasti monistettavissa ja levitettävissä. Kansainvälisyys ja tarve kansainvälisesti yhteensopiviin ratkaisuihin on korostunut. Tekniikan kehitys on monilla aloilla tehnyt valtioiden rajat merkityksettömiksi. Tietoverkot ja satelliittijärjestelmät ovat luonnostaan kansainvälisiä.

Puhemies! Hallitus on nyt antanut eduskunnalle laajan esityksen tekijänoikeuslainsäädännön muuttamisesta. Esitys on jatkoa sille uudistusten sarjalle, johon liittyy tekijänoikeuteen tehty lukuisia osittaisuudistuksia pohjautuen laajaan valmistelutyöhön 70- ja 80-luvulla. Voidaan sanoa, että nyt käsillä oleva hallituksen esitys päättää yli 20 vuotta jatkuneen katkeamattoman uudistuskierroksen. Nykyinen tekijänoikeuslainsäädäntömme on vuodelta 1961. Jo vuonna 1970 asetettiin yhteispohjoismainen komitea uudistusta valmistelemaan. Sittemmin 70-luvulla asetettiin Pohjoismaissa kansalliset komiteat uudistuksen valmistelua varten. Suomen komitea päätti työnsä 1991.

Nyt annettu hallituksen esitys sisältää poliittiset johtopäätökset selostamani komiteatyön loppuvaiheen tuottamista mietinnöistä. Se sisältää myös uusia asioita, jotka ovat askel kohti yleiseurooppalaista lainsäädäntöä tällä alalla. Hallituk-

sen esitys pohjautuu opetusministeriön asettaman, vuonna 92 työnsä aloittaneen toimikunnan viime kesäkuussa antamaan mietintöön. Opetusministeriö pyysi tekijänoikeuden alan laajalta sidosryhmien joukolta lausunnot ja sai niitä lähes 90. Lausunnot olivat perusteellisia ja pohdittuja. Tahdon ilolla todeta, että lausuntokierroksella esiin tulleet yleiskannat tukevat nyt tehtyä esitystä kokonaisuudessaan.

Ennen kuin esittelen esityksen pääkohdat, haluan tuoda esille vielä erään seikan. Tekijänoikeuslainsäädäntö on monimutkainen lainsäädäntö. Sillä on perustansa useissa kansainvälisissä sopimuksissa. Eurooppalaiset direktiivit mukistavat lainsäädäntöä edelleen. Tälle ei käsitykseni mukaan ole mitään tehtävissä. Suomi tulee kansainvälisessä yhteisössä työskentelemään yksinkertaisten ratkaisujen puolesta. Tavoitteeksi vastaisessa uudistustyössä on asetettava myös lainsäädännön selkiennyttäminen.

Käsillä olevassa hallituksen esityksessä erityisesti lain laajaa 2 lukua koskevien ehdotusten päätavoitteena onkin lain selventäminen ja sääntelyn yksinkertaistaminen. Esityksessä ehdotetaan, että tekijänoikeuslain tekijänoikeuden rajoituksia koskevan 2 luvun säännökset järjestellään uudelleen. Uusiin oikeuksia rajoittaviin säännöksiin kuuluvat mm. ehdotus siitä, että kirjallisten teosten osia ja taideteosten kuvia saataisiin käyttää ylioppilastutkintoon kuuluvissa kokeissa. Radio- ja televisiolähetyskuvia saataisiin nauhoittaa sairaaloissa, vanhainkodeissa, vankiloissa jne. tilapäistä käyttöä varten.

Säännökset arkistojen ja kirjastojen oikeudesta valmistaa valokopioimalla teosten kappaleita on annettu lain nojalla asetuksella. Lakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että asetuksella voitaisiin antaa säännöksiä myös museoiden oikeudesta valmistaa teosten kappaleita.

Muutoksia ehdotetaan myös säännöksiin, jotka koskevat mm. teoksen kappaleiden valmistamista näkövammaisille, teosten sisällyttämistä kokoomateoksiin sekä taideteosten ja rakennusten toisintamista.

Nykyisen lain mukaan taideteoksen kuvaaminen on sallittua, milloin teos on pysyvästi sijoitettu julkiselle paikalle. Esitykseen sisältyy ns. Lex Hiltunen, jonka mukaan kuvaa ei saisi käyttää ansiotarkoituksessa ilman taideteoksen tekijän lupaa, jos teos on kuvan pääaihe.

Uuden säännöksen mukaan radion tai televisioon ajankohtais- ja uutisohjelmia saataisiin nauhoittaa viranomaisen, elinkeinonharjoittajan tai muun yhteisön sisäistä tiedotuskäytäntöä varten.

Esitykseen sisältyvät ehdotukset niistä tekijänoikeuslain muutoksista, jotka aiheutuvat kahdesta Euroopan unionin direktiivistä. Nämä ovat ns. vuokrausdirektiivi ja satelliittidirektiivi. Vuokrausdirektiivi aiheuttaa eräitä muutoksia tekijänoikeuslakiin, ja ehdotetaan, että uusi elokuvatuottajien lähioikeus tulisi lakiin. Kuvallennetta ei saisi ilman tuottajan lupaa kopioida tai levittää yleisön keskuuteen, ennen kuin 50 vuotta on kulunut siitä vuodesta, jona tallentaminen tapahtui.

Myös esittäjät, äänitetuottajat ja yleisradioorganisaatiot saisivat yksinomaisen levitysoikeuden. Lähioikeuksien suojaamia kohteita saisi kuitenkin vapaasti levittää sen jälkeen, kun ne on myyty tai muutoin luovutettu Euroopan talousalueella. Esittäjillä, äänitetuottajilla ja elokuvatuottajilla säilyisi kuitenkin oikeus määrätä suoritusensa vuokraamisesta. Esittäjien levitysoikeus siirtyisi elokuvan tuottajille.

Tekijöiden oikeus määrätä vuokraamisesta laajenisi kattamaan eräitä poikkeuksia lukuun ottamatta nyt kaikki teoslajit. Tekijällä olisi myös oikeus korvaukseen teosten lainaamisesta. Oikeutta korvaukseen ei kuitenkaan olisi, jos lainaaminen tapahtuu yleisestä kirjastosta tai tutkimusta tai opetustoimintaa palvelevasta kirjastosta.

Myös satelliittidirektiivistä aiheutuu eräitä merkittäviä muutoksia lakiin. Elokuvateokset ehdotetaan suljettavaksi radio- ja televisiolähetäksiä koskevan sopimuslissisäännöksen soveltamisalan ulkopuolelle. Satelliittilähetäksiin sopimuslissisäännös soveltuisi ainoastaan, jos lähetys lähetetään samanaikaisesti maanpäällisessä verkossa. Radio- ja televisioyhteyksien omat ja sille siirtyneet oikeudet ehdotetaan irrotettavaksi radio- ja televisiolähetysten edelleen lähettämistä koskevan sopimuslissisäännöksen ulkopuolelle, jos lähetys on peräisin Euroopan talousalueelta.

Valokuvan suojan kohdalla ehdotetaan nyt suurta, perustavaa laatua olevaa muutosta. Valokuvan suoja siirretään tekijänoikeuslakiin ja erillinen valokuvlaki kumotaan. Tämä merkitsee sitä, että valokuvateosten suoja vihdoin rinnastuu muiden teosten suojaan. Valokuvaajat ovat Suomessa vuosikymmeniä toivoneet tätä muutosta. Muutos ei ole ollut tehtävissä, koska kuvia käyttävät lehdistö, kirjankustantajat ja televisioyhtiöt ovat sitä vastustaneet. Nyt muutoksen pääperuste on eurooppalainen direktiivisääntely, jonka mukaan valokuvateokselle on annettava sama suoja-aika kuin muillekin teoksille.

Muutos ehdotetaan tehtäväksi siten, että valokuvan suojaan tehdään vain ne välttämättömät muutokset, joita suojan sisällyttämisestä tekijänoikeuslakiin aiheutuu. Tämän mukaisesti lakiin ehdotetaan myös lisättäväksi nykyiseen valokuvlakiin sisältyvä säännös, jonka mukaan oikeus tilauksesta valmistettuun valokuvaan siirtyy tilaajalle, jolle toisin sovita.

Nykyinen valokuvlaki suojaa myös sellaisia valokuvia, jotka eivät yllä teostasoon. Nyt ehdotetaan lisättäväksi uusi säännös, jonka nojalla tällaiset valokuvat pysyisivät edelleen suojattuna pääosin nykyisessä laajuudessaan.

Yleinen käsitys on, että kuvataiteen asema on nykyisessä laissa muiden teoslajien asemaa huonompi. Tätä ehdotetaan nyt korjattavaksi. Kuvataiteen tekijöiden taloudellista asemaa ehdotetaan parannettavaksi tekijänoikeuslakiin lisättävillä säännöksillä kuvataiteen jälleenmyyntikorvauksesta. Ehdotuksen mukaan tekijän omistuksestaan luovuttamien kuvataiteen teosten ammattimaisesta ja julkisesta jälleenmyynnistä olisi tekijöillä oikeus korvaukseen. Tämä jälleenmyyntikorvaus on hallituksen esityksessä 5 prosenttia myydyn teoksen arvonnäköalasta myyntihinnasta. Sillä ei kovin merkittäviä taloudellisia vaikutuksia kokonaisuudessaan ole, mutta nimenomaan kuvataiteilijoiden kannalta uudistus on merkittävä.

Samalla lakiin ehdotetaan muutosta, jonka mukaan taideteoksen jäljennös on merkittävä siten, että se ei ole sekoitettavissa alkuperäisteokseen.

Lisäksi on ehdotus ns. luoksepääsoikeudesta. Kuvataiteen teoksen tekijällä on oikeus saada luovuttamansa teos nähtävilleen, jos se on tarpeen hänen taiteellisen työnsä kannalta tai taloudellisten oikeuksiensa toteuttamiseksi.

Rouva puhemies! Kuten alussa totesin, nyt annettu hallituksen esitys saattaa päätökseen parikymmenvuotisen katkeamattoman uudistusvaiheen. Tahdon korostaa sitä, että tekijänoikeuslainsäädännön uudistus ei kuitenkaan pysähdy. Se jatkuu, mutta nyt uudelta pohjalta esille tulevat uudet asiat. Tekijänoikeuslaki on useiden osittaisten uudistushankkeiden jälkeen teknisesti edelleen jossain määrin hajanainen. Tulevien uudistusten yhtenä osana tulee olla lain tekninen kokonaisuudistus. Samalla on mahdollista vielä kiinnittää huomiota sellaisten säännösten tarkistustarpeeseen, joihin tähänastisessa komitea- ja toimikuntatyössä ei vielä ole puututtu.

Muutoin jatkossa korostuu erityisesti se, että tekijänoikeuslainsäädäntö on kansainvälisimpiä

oikeuden aloja, jossa useimmat ratkaisut on sovittava yhteen muiden maiden ratkaisujen kanssa. Niinpä eurooppalainen harmonisointityö jatkuu Euroopan unionin direktiivien pohjalta. Suomi tulee olemaan aktiivinen osapuoli eurooppalaisen harmonisoinnin valmistelussa. Meillä on korkeatasoinen lainsäädäntö, jossa on monia eurooppalaisten ratkaisujen esimerkiksi sopivia ratkaisuja. Meillä on tarjottavana myös asiantuntemusta ei vain hallitusten väliseen työskentelyyn, vaan myös alan suomalaisten järjestöjen ja yhteisöjen panoksen muodossa.

Ensi vuoden heinäkuun alkuun mennessä on tekijänoikeuslakiin tehtävä ne muutokset, joilla laki saatetaan vastaamaan Euroopan unionin suoja-aikoja koskevaa direktiiviä. Tekijänoikeuden yleiseksi suoja-ajaksi tulee 70 vuotta tekijän kuolinvuodesta laskettuna.

Unionin työssä on lisäksi eri vaiheissa vireillä lainsäädäntöhankkeita, jotka toteutuessaan aiheuttavat aikanaan muutoksia. Pisimmällä on ehdotus tietokantojen suojaa koskevaksi direktiiviksi, jota valmistellaan neuvoston päätöksentekoon. Euroopan komissio puolestaan miettii ainakin kasettimaksuja, kuvataiteen jälleennyöntikorvausta ja valokopiointioikeuksia koskevien direktiiviehdotusten antamista.

Tekijänoikeusjärjestelmän kansainväliset perusteet sisältyvät alan kansainvälisiin konventioihin, yleissopimuksiin, joista keskeisin on Bernin sopimus. Sopimusta on tämän vuosisadan ajan uusittu aina määrävälein. Maailman henkisen omaisuuden järjestön Wipon piirissä on parhaillaan vireillä Bernin sopimuksen muodostaman järjestelmän uudistamiseen tähtäävä työ. Sitä on joidenkin vuosien ajan valmistelu Suomen edustajan toimiessa Wipon asiantuntijakomiteoiden puheenjohtajana. Suuriin ongelmiin tässä työssä kuuluu Manner-Euroopan ja Yhdysvaltojen lainsäädännössä olevien perustavanlaatuisen erojen yhteensovittaminen. Tulemme edelleen toimimaan tässä aktiivisesti ja rakentavasti.

Gattin Uruquayn kierroksella syntyi henkisen omaisuuden kaupanäkökohtia koskeva sopimus, Trips-sopimus, joka koskee myös tekijänoikeutta. Maailman kauppajärjestöä koskevien sopimusten tullessa voimaan ryhdytään myös tämän järjestön piirissä tarkastelemaan henkistä omaisuutta koskevan lainsäädännön kehittämistä. Suomi osallistuu myös tähän prosessiin.

Puhemies! Talouden kilpailukyvyn, työllisyyden ja myös kulttuurin kannalta merkittävimpiin asioihin kuuluu informaatioteknologian kehitys.

Monissa maissa, mm. Euroopan unionin piirissä ja Yhdysvalloissa, on vireillä laajoja strategisia selvityksiä ja toimintaohjelmia kansallisten ja globaalien informaatorakenteiden kehittämiseksi. Informaatioyhteiskunnan ja tiedon valta-aiden kehitys asettaa haasteita myös tekijänoikeuden kehittämiseksi.

Samanaikaisesti nyt käsillä olevan hallituksen esityksen antamisen kanssa opetusministeriö antoi lainuudistusta valmistelevalle tekijänoikeus-toimikunnalle tehtäväksi arvioida digitaalitekologian kehityksen vaikutukset perusteellisesti. Tämä työ on osa uuden kulttuuripolitiikan muodostamista Suomessa, ja se tähtää kauas tulevaisuuteen.

Puhemies! Näillä saatesanoilla toivon asianomaisen valiokunnan perusteellista käsittelyä kyseiselle lakiesitykselle.

Ed. S. Pietikäinen merkitään läsnä olevaksi.

Ed. U k k o l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! On aivan paikallaan, että ministeri pitää esittelypuheenvuoron näinkin tärkeästä ja laajakantoisesta laista. Olisi toivonut kyllä, että hän olisi puheenvuorossaan keskittynyt uudistuksen saranakohtiin, eli mitkä ovat ne kriittiset pisteet, joihin esimerkiksi valiokunnan tulee kiinnittää työssään huomiota. Koska en ole ennättänyt lukea tätä, annan valiokunnan jäsenille vain muutaman suuntaa-antavan huomautuksen asiasta.

Toivon, että valiokunta työssään, kun se ryhtyy tätä käsittelemään ja kuuntelee asiantuntijoita, keskittyy siihen, meneekö tämä laki liian pitkälle kustantajan hyväksi ja radioyhtiöiden ja lähettäjien hyväksi tekijöiden kustannuksella. Tämä on yksi asia, joka täytyisi minun mielestäni hyvin tarkasti selvittää.

Toinen on se, kun avataan nyt mahdollisuus ottaa ylioppilastutkintoon ja muihin kokeisiin rajoituksetta esimerkiksi kirjoituksia, pakinoita ja tämän tyyppisiä asioita, voiko tätä soveltaa esimerkiksi oppikirjoihin? Toivottavasti ei, koska tämä on sellainen alue, että jos se avautuu ylioppilastutkinnon kautta, niin se ei voi olla oikein. Eli tämä on yksi selvitettävä asia.

Kolmas, minkä toivoisin selvitettävän, on se, että tekijänoikeuksia puolustavat järjestötkin ovat jossakin mielessä ehkä hieman liiankin ahnaita. Nythän on esimerkiksi sillä tavalla, että jokainen saa kuunnella radiota ihan vapaasti,

mutta auta armias kun matkustat linja-autossa, niin et saakaan kuunnella radiota muuta kuin korvalappustereosta, eli linja-auton haltijan on maksettava korvaus siitä, että ihmiset saavat kuunnella radiota. Minusta tämä on kyllä väärin.

Ed. N i k u l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Olisin myös ministeri Isohookana-Asunmaalta kuullut mielelläni selityksen, miksi päiväjärjestys piti näin muuttaa 15 minuutin esittelypuheenvuoron takia, mikä ei kovin paljon olennaista sisältänyt; yhdyin tässä ed. Ukkolan esittämään arvioon. Täällä taloudellisissa perusvaikutuksissa hyvin vaatimattomasti kuvataan näitä seuraamuksia, ja laissahan, niin kuin näkyy, useat pykälät saavat ainoana muutoksena uuden pykälänumeron, ja voidaan epäillä, onko tässä taiteen omistajien ja nimenomaan kustantajien näkökulma tullut liiaksi painamaan kuluttajien osalta.

Tästä tulee vaikeita tulkintakysymyksiä varmasti. Esimerkiksi pykälän 25 a:n 2 momentissa sanotaan, että julkiselle paikalle sijoitetun taiteeteoksen saa vapaasti kuvata ja ehdotetaan lisäystä: "Jos taideteos on kuvan pääaihe, kuvaa ei saa käyttää ansiotarkoituksessa." Jos tämä laki olisi ollut voimassa ja tuolta lehteriltä joku maaseutukirjeenvaihtaja olisi ottanut kuvan ministeri Isohookana-Asunmaasta puhumassa niin, että kuvaan tulee tuo alaston miesfiguuri, onko se nyt henkinen työ, niin joudutaan pohtimaan, kuinka paljon ministeri Isohookana-Asunmaan vartaloa ja mahdollisesti apulaispääsihteeri Vainion vartaloa siihen pitää tulla, ennen kuin se saadaan esimerkiksi tämän artikkelin yhteydessä julkaista ja nostaa siitä palkkio.

Toinen ongelma, joka tässä on, on kopiointi. Se koskee nimenomaan pienkustanteita, tieteellisiä julkaisuja. Niiden menekki jatkuvasti vähenee sen takia, että artikkeleita laajamittaisesti kopioidaan. Olisi erittäin perusteltua, että esimerkiksi kopiopaperissa olisi tietty maksu, joka voitaisiin jakaa ministeri Isohookana-Asunmaan vastuulla toimiville tieteellisille seuroille ja tällä tavoin kompensoida kopioimisen aiheuttama tulonmenetys.

Ed. Kanerva merkitään läsnä olevaksi.

Ministeri Isohookana-Asunmaa: Puhemies! Valiokunnan tehtävänä on arvioida, miten eri osapuolten näkemykset on kyseisessä

laissa otettu huomioon. Kuten totesin esittelypuheenvuorossani, olemme järjestäneet useita paneelleja ja saaneet liki sata lausuntoa. Eri osapuolten mielipiteitä on pyritty kuuntelemaan ja yhteensovittamaan. Nyt toivon, että valiokunta tekee asiantuntijatyoşkentelyä ja arvioi, onko hallituksen esitys tältä osin tasapainossa.

Minkä takia mahdollisesti on esittelylistoja jouduttu käsittelemään poikkeavalla tavalla, sitä en tiennyt, mutta halusin itse tulla kuuntelemaan, minkälaisen lähetekeskustelun eduskunta käy tästä asiasta, joka mielestäni on suuri ja, kuten totesin, usean kymmenen vuoden prosessin tuloksena saatu tähän muotoon.

Ed. S k i n n a r i (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Kun nyt ministeri on paikalla ja tämä on menossa sivistysvaliokuntaan, kiinnittäisin huomiota sivulle 5, jossa puhutaan työllistämisestä, johon ministerikin ohimennen puuttui. Täällähän todetaan, että Suomessa bruttokansantuotteesta tekijänoikeuksien merkitys on vajaat 3 prosenttia ja työllistävä vaikutus runsaat 70 000 henkeä vuonna 1988. Tämä toisaalta kuvastaa sitä, että kovin tarkkaan tätä merkitystä ei seurata. Muistan jostakin ministeriön papereista lukeneeni, että Ruotsissa vastaava prosenttiluku on lähes 7. Tämä on yksi sellainen asia, johon minusta sekä ministeriössä että myös valiokunnassa tulisi kiinnittää huomiota, millä tavoin Suomi työllisyyttä parantaakseen myös ottaa tähän mukaan musiikin, elokuvan ja kirjallisuuden.

Esimerkiksi muistan jostakin lukeneeni, että Gatt-neuvotteluissa Yhdysvalloille elokuvien tekijänoikeuksien dollariarvo on paljon suurempi kuin maatalouden. Yhdysvallat pyörittää maailman viihdeteollisuutta, joka sotateollisuuden ja huumausaineitten ohella on yksi merkittäviä bisneksiä. Suomi on siinä liian vähäisessä määrin mukana. Ei tämä bisnes pelkästään raa'alla työllä synny, vaan siihen tarvitaan niin kuin sata vuotta sittenkin näitä sibeliusia, runebergejä ja monia muita.

Mutta tämä puuttuu, ja minusta lähestymistavan pitäisi nyt lain käsittelyssä ja käytännön toteutuksessa olla se, että meillä kulttuuri tulee tekijänoikeuksineen entistä työllistävemmäksi tekijäksi. Tämän ovat Euroopassa huomanneet myös Ranska ja Ruotsi.

Ed. K a n k a a n n i e m i: Arvoisa rouva puhemies! Kuten ministeri Isohookana-Asunmaa totesi, tämä esitys on varsin mittava ja pe-

rustuu aivan ilmeisesti EU-direktiiveihin, jotka edellyttävät meitä tekemään joitakin muutoksia näihin kysymyksiin. Tämä vaikuttaa nopeasti katsellen sekä tekijöihin että näiden palvelujen käyttäjiin, ja taloudellistikin tällä on melkoisesti merkitystä, niin kuin jo kuulumme aikaisemmissa puheenvuoroissa.

Kun ei ole ollut tilaisuutta tähän esitykseen tarkemmin tutustua tämän aikataulun puitteissa, pyydän, että asia jätetään pöydälle ensi viikon tiistaina pidettävään istuntoon.

P u h e m i e s : Kun asiaa ei ole yksimielisesti päätetty lähettää valiokuntaan, asia on jäävä pöydälle. Kehotan seuraavia puhujia käyttämään puheenvuoron pöydällepanon ajasta.

Keskustelu pöydällepanosta julistetaan päättyneeksi.

P u h e m i e s : Keskustelussa on ed. Kankaanniemi ehdottanut, että asia pantaisiin pöydälle ensi tiistain täysistuntoon.

Selonteko myönnetään oikeaksi.

Ed. Kankaanniemen ehdotus hyväksytään ja asia pannaan pöydälle ensi tiistaina täysistuntoon.

1) Ehdotus laiksi tekijänoikeuslain muuttamisesta

Toinen käsittely

Hallituksen esitys n:o 278

Sivistysvaliokunnan mietintö n:o 13

P u h e m i e s : Käsittelyn pohjana on sivistysvaliokunnan mietintö n:o 13. Ensinnä sallitaan asiasta yleiskeskustelu, sen jälkeen ryhdytään lakiehdotuksen yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

Yleiskeskustelua ei synny.

Yksityiskohtaisessa käsittelyssä hyväksytään keskustelutta 26 a, 26 d ja 56 d §, voimaantulosäännös, johtolause ja nimike.

Lakiehdotuksen toinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

Ed. Kemppainen merkitään läsnä olevaksi.

2) Ehdotus laiksi valtiopäiväjärjestyksen 66 §:n muuttamisesta

Toinen käsittely

Lakialoite n:o 11

Perustuslakivaliokunnan mietintö n:o 6

P u h e m i e s : Käsittelyn pohjana on perustuslakivaliokunnan mietintö n:o 6.

Keskustelu:

Ed. Kaarilahti: Arvoisa rouva puemies! Hieman ihmetyttää päiväjärjestyksen muuttaminen. Olen pahoillani, että se johti siihen, että kun nyt olisi tarkoitus pohtia eduskunnan omien työtapojen ja menetelmien kehittämistä, niin seurauksena oli, että edustajat lensivät kuin varpusparvi pois salista.

Tästä asiasta ei tarvitsisi tässä yhteydessä enää toistamiseen käydä yleiskeskustelua, mikäli lakialoitteen mukainen käytäntö olisi jo voimassa eli käytäntö, johon lakialoite tähtää tavoitteena siirtyä täysistuntotyöskentelyssä kahteen käsittelykertaan.

Kansanedustajilla on oikeus perustuslain mukaan tehdä lakialoitteita. Kuten ensimmäisen käsittelyn yhteydessä tästä oikeudesta totesin, kuvittelin, että tällä on myös jotakin tosiasiallista merkitystä, ei vain oikeudella tehdä lakialoitteita, vaan myös tavoitteena harkittujen lakialoitteiden läpimeneminen eduskunnassa. En ole kuitenkaan vielä antanut periksi enkä luopunut toivosta, että poliittinen kulttuuri tässä talossa tämänkin asian osalta voisi muuttua, joskaan ei kovin nopeasti. Aikoinaan on tehty muutamia edustajien lakialoitteita, jotka ovat täällä tulleet hyväksytyiksi, mm. Lex Knuutila muistaakseni vuodelta 72, jossa jopa hallitusmuodon 6 §:ää muutettiin eduskunnassa, jolloin työvoima tuli valtakunnan erityiseen suojeluun. Jälkeenpäin tuosta muutoksesta kyllä eräät tahot ovat irtisanoutuneet ja toivoneet, ettei lakialoitetta aikoinaan olisi tullut hyväksyä.

Keskustelussa ensimmäisen käsittelyn yhteydessä eräs edustaja väitti, että lakialoite on huijattu. Mielestäni se oli aika voimakkaasti sanottu ilman, että asiaa sen paremmin perusteltiin. Uskaltaisin väittää, että kansanedustajien tekemät lakialoitteet ovat usein huolellisemmin harkittuja, perusteellisesti selvitettyjä ja tehtyjä verrattuna jopa hallitusten esityksiin, jotka, kuten hyvin tiedämme, saattavat pykälien osalta muuttua poliittisen kädenväännön seurauksena aamuyön viimeisinä tunteina.

Olen myös kuullut näiden päivien aikana, että ei nyt sentään voi hyväksyä lakialoitteen pohjalta. Minusta tuo on vakava huomautus, kun asianomaiset kuitenkin ovat olleet lakialoitteen sisällöstä samaa mieltä ja todenneet sen merkityksen ja järkevyyden. Tämä ”ei nyt sentään lakialoitteen pohjalta” osoittaa mielestäni juuri sen, että kun on väärästä puolueesta, ei ole riittävää asemaa ja kuten ed. Laine ensimmäisen käsittelyn yhteydessä totesi, vielä sattuu olemaan liian nuorikin, tämä johtaa siihen, että eduskunnassa pikkupolitiikoidaan, mikä ei tämän arvovallalle sovi. Tässä talossa vastustetaan muutosesityksiä niin valiokunnassa kuin täysistuntokäsittelyssäkin sen mukaan, mikä on puoluekanta tai asema eduskunnassa.

Mieleeni tulee hyvä esimerkki ed. Pulliaisesta, joka ponnien muodossa aikoinaan esitti ympäristötaseen käyttöönottoa. Hän oli väärästä puolueesta edustaja tekemään esitystä, josta uskon olevan laaja yksimielisyys tässä eduskunnassa. Tällainen menettely, pikkupolitiikointi, mielestäni uhkaa romuttaa luottamuksen kansalaisten ja päättäjien välillä.

Täällä todettiin myös ensimmäisen käsittelyn yhteydessä, että minun pitäisi olla kiitollinen siitä, että perustuslakivaliokunta on ylipäättään ottanut lakialoitteen käsittelyyn. Totesinkin, että olen kiitollinen siitä, että se yksimielisesti otettiin, mutta en tehnyt lakialoitetta pelkästään sen takia, että se otettaisiin käsittelyyn ja voisin siitä irtopisteitä kerätä. Tein sen vakavasti harkiten siksi, että myös meidän on aika kehittää omia työtapojamme, joihin arvoisa rouva puhemieskin on useaan otteeseen viitannut.

Lakialoitteen ajatus lähti siis siitä, että jokaisessa työyhteisössä oman työn, työtapojen ja työskentelyn arvioiminen ja kehittäminen on tarpeellista, niin myös eduskunnassa. Lakialoitteessa ehdotetaan valtiopäiväjärjestyksen muuttamista siten, että lakiehdotukset käsitellään esittelyn, lähetekeskustelun, lisäksi täysistunnossa kahdessa käsittelyssä nykyisen kolmen sijasta.

Aloitteen mukaisen kahteen käsittelyyn siirtämisen tavoitteena oli ajankäytön painottuminen valiokuntatyöskentelyyn ja siellä tapahtuvaan lain perusteelliseen tutkimiseen virheiden ja epäkohtien poistamiseksi. Tähän lain valmistelun tasoon myös eduskunnan osalta perustuslakivaliokunta on mietinnössään n:o 1 näiltä valtiopäiviltä kiinnittänyt vakavaa huomiota.

Arvoisa puhemies! Vaikka puheoikeuden rajoittaminen ei tähän lakialoitteeseen millään

muodoin kuulu, haluan siihen kuitenkin puuttua siitä syystä, että se nousi viime käsittelyn yhteydessä eduskunnassa keskusteluun, ja sen takia, että lehti nimeltä Demari torstain kirjoituksessaan virheellisesti antoi ymmärtää ja kirjoitti, että olen esittänyt harkittavaksi puheoikeuden rajoittamista. Mainitsin lehden nimen, arvoisa rouva puhemies, sen takia, että en halua kritiikkiä kohdistaa kaikkiin lehtiin. Tämä kirjoitus oli virheellinen, koska tähän lakialoitteeseen ei sisälly puheoikeuden rajoittamista. Oma kantani, kun sitä olen hieman harkinnut, on, että ylipäättänsä en olisi valmis edustajien puheoikeutta rajoittamaan.

Mutta harkittavaksi mielestäni pitäisi ottaa se, että puhemies harkintavaltaa valtiopäiväjärjestyksessä edustajien puheiden pituuden ja sisällön osalta voitaisiin terävöittää. Mikäli puhemies käyttäisi mielivaltaa tämän asian suhteen, jää täysistunnolle aina mahdollisuus äänestyttyä puhemiesmenettelystä. Mielestäni tätä välinettä tai valtiopäiväjärjestyksen muutosta voitaisiin harkita. Mutta itse edustajien puheoikeuteen en olisi puuttumassa.

Tämän lakialoitteen mukaisen aloitteen teki aikoinaan Urho Kekkonen, ja tämän sain tietooni lakialoitteen lähetekeskustelusta. Tämän asian toi esille ed. Nikula ja sittemmin valtiosääntöasiantuntija valiokunnassa. Tuo lakialoite rationalisointikomitean mietinnön pohjalta kaatui kuitenkin nimenomaan siihen, että siihen liitettiin puheoikeuden rajoittaminen, joka nyt ei tähän lakialoitteeseen sisälly.

Arvoisa puhemies! Olisin toivonut, että kansanedustajat laajemmalti olisivat olleet osallistumassa tähän keskusteluun oman työn kehittämiseksi. Myönnän, että on muitakin tapoja kehittää omaa työtään ja täysistuntotyöskentelyä. Ed. Koskinen aikaisemmassa käsittelyssä toi erään menettelytavan esille. Myönnän myös sen, että pitäisi laajemmalti pohtia meidän työtapojamme ja työskentelyämme erityisesti nyt Euroopan unioniin liittymisen myötä. Mutta se, että tämä lakialoite, kuten valiokunta esittää, siirretään, on yksi keino haudata lakialoite. Koska tämä on poliittisesti neutraali ja valtiosääntöasiantuntija toteaa, että lakiteknillisesti tähän ei ole huomautettavaa, ja yhtyy lakialoitteen perusteluihin sekä aiemmin tehtyihin perusteluihin viitaten Kekkosen komiteaan, esitän, arvoisa rouva puhemies, että tässä talossa voitaisiin vakavasti harkiten siirtyä myös uuteen poliittiseen kulttuuriin, ja vetoan edustajiin, että tämä lakialoite tulisi hyväksytyksi.

Arvoisa puhemies! Ehdotan, että käsittelyn pohjaksi hyväksyttäisiin lakialoitteessa ehdotettu lakiehdotus siten täydennettynä kuin vastalauseesta ilmenee. Käsittelyn pohjaehdotus on myös jaettu edustajille pöydälle.

Ed. A i t t o n i e m i (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Ed. Kaarilahti räiski nyt vähän mihin sattui tässä puheessaan. Kun hän puhui, että tämä on hyvin valmisteltu, en epäile sitä, mutta jos lakiesitys on yhtä hajanaisesti valmisteltu kuin hänen puheenvuoronsa tästä asiasta, niin silloin se alkaa hiukan epäilyttää.

Lainsäädäntökulttuuri on parantunut sikäli tässä eduskunnassa näiden vuosien aikana, kun olen itse täällä ollut, että enemmän kiinnitetään huomiota kansanedustajien tekemiin lakialoitteisiin. Täällä on ed. J. Roosin aloite eräästä kansallispuistosta, jos nimeä käytän tässä oikein, mennyt läpi ja joitakin muitakin. Mutta tässä asiassa on kysymys niin merkittävästä asiasta, perustuslaillisesta kysymyksestä, että on itsestäänselvä asia, että tähän täytyy paneutua paremmin lainsäädäntöelimiä taholta, ei riitä, että kolme neljä asiantuntijaa tässä kuulaa.

Ed. Kaarilahti on saavuttanut tällä asialla sen tarkoituksen, mikä yleensä kansanedustajan aloitteella tähän saakka on ollut, eli asiaan kiinnitetään varmasti huomiota. Siinä mielessä tämä on ihan oikein. Siitä huolimatta, ed. Kaarilahti, kun olen allekirjoittanut tämän aloitteen, niin äänestän sen puolesta, koska ei pidä pistää nimiään sellaisiin papereihin, joiden takana ei siten seiso. Tämä asia on selvä.

Mitä tulee puheoikeuteen, niin jos puhemies oikeutta puuttua kansanedustajien puheoikeuteen terävöitetään ja sitten vielä annetaan täällä salissa mahdollisuus äänestyksellä lopullisesti ratkaista, niin miten olisi käynyt viime viikon aikana, jos täällä olisi esimerkiksi puhemies kieltänyt ja sitten asetettu puhemiesmenettely kyseenalaiseksi ja täällä salissa äänestetty? Kyllä varmasti jarruttajien puheet olisivat loppuneet hyvin lyhyeen. Kyllä tällainen järjestelmä, ed. Kaarilahti, on vähän huonosti harkittu.

Ed. T y k k y l ä i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Otan kantaa tähän ed. Kaarilahden tekemään ehdotukseen liittyen kansanedustajien lakialoiteoikeuteen ja totean, että vaatii aika paljon työtä yleensä kansanedustajalta, jos lakialoite menee lävitse. Täällä on kyllä

myönteisiäkin tapauksia olemassa. Ed. Knuutila on saanut aikanaan oikeus työhön -aloitteensa läpi, niin kuin todettiin. Samoin ed. J. Roos on saanut läpi aloitteensa Teijon kansallispuistosta kokonaisuudessaan. Lisäksi myös ed. Vähänäkki sai promillerajoihin muutoksia. On olemassa myös sellaisia muutoksia, että me olemme saaneet eri valiokunnissa lakiehdotukset käsittelyyn ja on saatu suurimmat asiat lakiin sisälle, joten lakialoite on näin tullut myönteisesti varsinaiseen lainsäädäntöön sisälle.

En voi ottaa kantaa tähän käsittelyssä olevaan ehdotukseen tässä yhteydessä, koska katson, että meillä on paljon asioita, joita pitäisi muuttaa eduskuntatyössä ja -työskentelyyn liittyen, ja ehkä tämä lakialoitekysymys on eräitä niitä.

Ed. A l a r a n t a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Minunkin mielestäni ed. Kaarilahti on onnistunut jo hyvin paljon tämän aloitteen jättäessään siinä mielessä, että täällä on keskusteltu tänään jo toista kertaa eduskuntatyön kehittämisestä. Olisi kovin toivottavaa, että samalla intensiivisyydellä, millä viime viikolla eräänä yönä keskusteltiin eräästä pöydällepanosta, tämä eduskunta täysilukuisesti voisi keskustella myös oman työnsä kehittämisestä. Itse en kannata juuri tätä aloitetta, jota ed. Kaarilahti on esitellyt.

Minun mielestäni paljon kiireellisempi muutos eduskunnan työskentelyyn olisi se, että täysistunnolle määriteltäisiin päätösvallan rajat. Vaikka olen maallikko näissä asioissa, niin en ole koskaan voinut ymmärtää sitä, että eduskunnan erikoisvaliokunta ei voi tehdä päätöksiä, ellei siellä ole määrättyä määrää edustajia paikalla, kunnanvaltuusto ei voi tehdä päätöksiä, ellei se täytä päätösvallan rajoja, mutta eduskunnan täysistunto, joka on valtakunnan korkein päätöksentekopaikka, voi lyödä pöytään yksimielisiä päätöksiä, jos paikalla on puhemies ja eduskunnan sihteerit, jotka istunnoissa tarvitaan. Tämä olisi mielestäni toimenpide, joka toteutettuna nostaisi myöskin tämän talon arvovaltaa, josta nyt viime päivinäkin on julkisuudessa paljon keskusteltu. Toivon, että tämä asia joskus johtaisi myönteiseen tulokseen.

Ed. L a i n e (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Tulen myöhemmin käyttämään parin minuutin mittaisen puheenvuoron, mutta nyt haluaisin kuitenkin oikaista erään asian, jonka ed. Kaarilahti äsken mainitsi. Pitää paikkansa,

että minä välihuutona täältä hänen luetteloonsa lisäksi maininnan ”liian nuorikin”, mutta en toissani, se oli leikillinen huomautus. En minä usko, että kukaan vakavasti ajatteleva kansanedustaja — niin kuin ymmärrän kaikkien olevan — sillä perusteella ottaa todella kantaa. Ei tässä nuori ikä ole mikään sellainen seikka.

Samalla totean, että ed. Kaarilahti oli erehtynyt ed. Knuutilan aloitteen johdosta tehdyn muutoksen osalta. Perustuslaissa oli kyllä tämä työvoiman erityinen suojelu jo ennen ed. Knuutilan lakialoitetta. Siihen tehtiin eräs toinen lisäys, johon palaan myöhemmin.

Ed. T ö r n q v i s t (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Niin ed. Kaarilahti kuin ed. Alarantakin puuttuivat puheissaan siihen, että kansanedustajia ei näy täällä istuntonsalissa käsittelemässä asioita. Niin ed. Alaranta kuin ed. Kaarilahtikin tietävät varsin hyvin, että kansanedustajat ovat kyllä tässä talossa kuka työhuoneessa, kuka missäkin, ja löytyvät kyllä, kun äänestys tulee. Sen puoleen haluan puolustaa niitä kansanedustajia, jotka tekevät jotakin muuta työtä omissa huoneissaan.

Itse tähän valtiopäiväjärjestyksen muutokseen. Valtiopäiväjärjestys ja yleensä perustuslait ovat mielestäni sellaisia, joita ei pidä muuttaa sillä tavalla, että ei ole hyvin laajasti pohdittu, mitä siitä sitten seuraa. Muita lakeja voidaan muuttaa ehkä kevyemminkin perusteina kuin perustuslakia ja valtiopäiväjärjestystä. Sen vuoksi niin kansanedustajien työskentelytavat kuin valtiopäiväjärjestyksen muutokset tulee etukäteen huolellisesti tutkia, niiden vaikutukset, mitä sitten seuraa, jos näin tehdään. Sen vuoksi tämä asia tulee varmaan nyt tutkittavaksi.

Ed. N i k u l a : Arvoisa puhemies! Kannatan ed. Kaarilahden tekemää ehdotusta.

Meillähän on perustuslaissa jonkun verran näitä mammutinluita. Siellä hallitusmuodossakin on säännös, jonka mukaan kielletään asettamasta satunnaisia tuomioistuimia. Niitä meillä silloin tällöin on toiminut, sotasyllisyysoikeudenkäynti ei suinkaan ollut ainoa. Se säännös juontaa juurensa Ruotsin-vallan vapauden ajoilta, jolloin sellainen valiokunta oli itse asiassa valtakunnan hallitus ja surutta tuomitsi tarvittaessa poliittisia vastustajia myös kuolemaan. Lievimmän kohtelun saivat ne, jotka karkotettiin Suomeen maaherroiksi ja muiksi tällaisiksi virkamiehiksi. Tämä ed. Kaarilahden aloite tähtää yhden tällaisen mammutinluun siirtämiseen

parlamentaariseen museoon — sehän on tuolla B-rakennuksen portaiden vieressä — pois häiritsemästä ja tavallaan tarpeettomasti jäykistämästä eduskuntatyötä.

Täällä on keskusteltu siitä, voidaanko aloitteiden perusteella hyväksyä lakeja. Ed. Kaarilahti jo mainitsi joitakin. Muistutan, että työeläkelainsäädännöt on hyväksytty aloitteen pohjalta ja samoin itse hallitusmuoto. Ed. Ritavuoren aloitteesta säädettiin hallitusmuoto viidennellä kerralla, kun sitä yritettiin. Näillehän on tyypillistä, että niissä on taustalla erinomaisen perusteellinen komiteatyö. Mutta niin on tässä ed. Kaarilahdenkin aloitteessa. Hän viittasi Urho Kekkonen puheenjohdolla toimineeseen eduskuntatyön rationalisointikomiteaan. Siinä mielestä tämä vaatimus, että huolellisesti harkitaan perustuslain muutoksia, joka on tietysti aivan perusteltua, on tässä suhteessa kyllä aika pitkälle jo asiasisällöltään toteutettu. Se, miten se puetaan kirjalliseen muotoon, ei ehkä ole kaikkein olennaisin asia.

Arvoisa puhemies! Kun tätä asiaa perustuslakivaliokunnassa käsiteltiin, niin valtiosääntöoikeuden professori Ilkka Saraviita antoi asiantuntijalausannon, joka hyvin kuvaa sen tilanteen, mistä nyt on kysymys. Linaan sitä jossain määrin pitkäkösti: ”Kansainvälisessä parlamentti-vertailussa poikkeuksellisen yksityiskohtainen lainsäätämismenettely kirjoitettiin valtiopäiväjärjestykseen siirryttäessä yksikamariseen kansanedustuslaitokseen. Alkujaan pelättiin, että uusi eduskunta ei pystyisi säätiedustuslaitoksen tasoiseen lainsäädäntöön. Lisäksi ilmeisesti myös oletettiin, että merkittävä osa eduskunnan päättämistä laeista perustuisi kansanedustajien aloitteisiin. Käsitelly suuressa valiokunnassa oli ja on vertaansa vailla oleva menettelytapa. Sillä pyrittiin korvaamaan tuona aikana yleinen parlamentin toinen kamari, osittain kyllä Norjasta saadun esikuvan mukaan.

Näyttää ilmeiseltä, että lainsäätämismenettely on kehittynyt merkittävästi toiseen suuntaan, kuin mitä Venäjän suuriruhtinaskuntana pysyvän alueen parlamentilta odotettiin. Nykyajan lainsäädäntöpäätökset tehdään yleensä erittäin huolellisen lainvalmistelun tuloksena valmistuneiden säädösten pohjalta. Poliittisesti merkittävät muutosehdotukset ovat vuoden 1906 valtiopäiväjärjestykselle tuntemattoman parlamentarismin periaatteen seurauksena harvinaisia. Suuri valiokunta ei koskaan saavuttanut sitä roolia, joka sille tarkoitettiin.

Lainsäädäntömenettely todettiin aiheettoman

monimutkaiseksi eduskuntatyön rationalisointikomitean mietinnössä. Komitea esitti ensimmäisen käsittelyn poistamista lainsäädäntömenettelystä. Tämä uudistus kuitenkin torjuttiin perustuslakivaliokunnan mietinnössä.”

Professori Saraviita vielä jatkaa, että komitean puheenjohtaja Urho Kekkosen ilmeisen katkeroituneena lopputuloksesta epäili lisäsyynä olleen eduskunnan konservatiivisuuden päätöksentekomenetelmiensä muutosten suhteen. Sikäli ed. Kaarilahdella on tietysti komeita edeltäjiä tämän asian eteenpäin viemisessä, ja kaikkihan he toivovat, että ura muodostuu samantapaiseksi kuin tällä edellisellä aloitteentekijällä.

Yksi syy, arvoisa puhemies, kolmeen käsitteeseen oli se, että Venäjän viranomaiset seurasivat hyvin tarkasti Suomen eduskunnan työtä, ja jos täällä näytti siltä, että alkoivat asiat mennä suuntaan, jota Venäjä ei voinut hyväksyä, eduskunta hajotettiin. On syytä muistaa, että eduskunta sinä runsaana kymmenenä vuotena, kun me olimme autonominen suuriruhtinaskunta, hajotettiin useammin kuin koskaan itsenäisyyden aikana. Nämä kolme käsitteelyä olivat juuri sen varmistamiseksi, että voitiin seurata ja arvioida aina, annetaanko niiden vielä siellä istua ja yrittää säätää lakeja vai pannaanko uudet vaalit ja sen suuntainen ilotulitus käyntiin.

Arvoisa puhemies! Kävin lukemassa tuon eduskuntatyön rationalisointikomitean mietinnön hyvässä eduskunnan kirjastossamme, ja todella sen asiantuntemuksesta ei ole mitään epäilystä. Siinä Urho Kekkosen ohella oli parlamentaarikkoja. Sihteerinä oli korkeimman hallinto-oikeuden tuleva presidentti Reino Kuuskoski ja toisena sihteerinä sittemmin korkeimman oikeuden presidentiksi noussut Antti Hannikainen. Kannattaa panna merkille, että siinä komiteassa jäsenenä, joka yhtyi tuohon ehdotukseen, oli eduskunnan korkea virkamies Tammio, etunimeltään Ilos, jonka nimeen täällä on viime viikolla hyvin usein vedottu. Hänkin kannatti tätä. Kannattaa tätäkin vielä arvioida.

Arvoisa puhemies! Näyttää nyt siltä, että esitys äänestyksessä tulee testattavaksi. Siltä varalta, että se ei tule yllätykseksemme hyväksytyksi, voidaan todeta, että varmasti täällä tullaan käsittelemään lakeja kahden käsittelyn järjestelyssä. Tämä kolmen käsittelyn järjestelmä on raskas juuri siitä syystä, että jos me aiomme eduskuntaa todella täyttää sen velvollisuuden, joka nyt jo on asetettu Eta-sopimuksen puitteissa, tarkkaan seurata direktiiviehdotusten valmistelua, me tarvitsemme lisää työaikaa täysistunnossa ja ennen

kaikkea ryhmien työskentelyssä. Eduskuntaryhmissähän voidaan ottaa poliittinen kanta näihin direktiiviehdotuksiin, joita eri valiokunnissa ja mahdollisesti suuressa valiokunnassa käsitellään. Tämä työ tulee nousemaan erityisen keskeiseen asemaan siinä vaiheessa, kun Suomi on Euroopan unionin jäsen.

Ed. U k k o l a : Arvoisa puhemies! En pidä pitkää puheenvuoroa sen takia, että puutuin tähän asiaan ensimmäisessä käsittelyssä. Kovin monta kertaa samasta asiasta ei kannata puhua, eliikkä tämä on se ed. Kaarilahden lakialoitteen pääasiallinen sisältö. Siis asiat tulevat puhuttavaksi neljään kertaan samasta asiasta: lähetekeskustelu, mietinnön valmistumisen jälkeen ensimmäinen käsittely, toinen käsittely ja vielä kolmas käsittely. Kyllä edustajilla on ihan riittävästi mahdollisuuksia puhua, jos näitä käsittelykertoja ja valiokunnan mietinnön jälkeen supistettaisiin kahteen, kuten ed. Kaarilahti tässä esittää, eliikkä kannatan tätä ed. Kaarilahden tekemää lakialoitetta.

Mutta samalla sanon, että tällä ed. Kaarilahden ajatuksella on aika laaja kannatus kuitenkin sekä eduskunnan virkakoneistossa että myös kansanedustajien keskuudessa. Muistan, että eduskuntaryhmänä olen antanut jo pari vuotta sitten lausuntoja siitä, millä tavalla eduskunnan työtapoja tulisi kehittää, ja käsittääkseni siinä yhteydessä monet eduskuntaryhmät puuttuivat tähän lakiehdotusten moninkertaisiin käsittelykertoihin. Ed. Kaarilahden ei kuitenkaan sinänsä tarvitse olla suruissaan ja pahoillaan siitä, jos tämä nyt ei mene läpi. Asia varmasti muuttuu tulevaisuudessa. On kuitenkin meidän poliittisen kulttuurimme kannalta ikävää, että hyvin harvoin yksittäisen kansanedustajan hyvätkään esitykset menevät läpi, eliikkä me emme sillä tavalla vapaamielisesti pysty ajattelemaan ja suhtautumaan toisiimme, että jos hyvä esitys tulee väärän puolueen tai väärän henkilön taholta, se ei sen vuoksi läpäise eduskunnan käsittelyä. Se on väärän tyyppistä menettelytapaa, josta Suomen pitäisi päästä eroon nyt, etenkin kun Eurooppaanakin olemme menossa.

Ed. L a i n e : Arvoisa puhemies! Tämä ed. Kaarilahden lakialoite, jossa on 31 allekirjoittajaa, liittyy kyllä eduskunnan työtapojen vähäiseen, toistan vähäiseen, muutokseen. Sillä ei kovin suurta merkitystä siinä mielessä ole.

Viitataan ensimmäisen käsittelyn yhteydessä käyttämäni puheenvuoroon ja toistan sen, että

vasemmistoliiton eduskuntaryhmä on valmis tämän lakialoitteen hyväksymiseen. Me emme tässä suhteessa katso esittäjän nimeä, ikää tai puoluetta.

Sitten palaan tähän ed. Kaarilahden äsken esittämään käsitykseen Lex Knuuttilasta. Hallitusmuodon 6 §:n 2 momentissa oli jo aikaisemmin säädetty kansalaisten työvoimasta valtakunnan erikoisessa suojeluksessa, mutta ed. Knuuttilan ehdotuksesta tähän lisättiin: ”Valtiovallan asiana on tarvittaessa järjestää Suomen kansalaiselle mahdollisuus tehdä työtä, mikäli laissa ei ole toisin säädetty.” Tämä oli Lex Knuuttila, ja kun sekään ei vielä tuottanut käytännön tuloksia, säädettiin työllisyyslaki. Tämä eduskunta on siten ahkeroinut tuon työllisyyslain vesittämisessä. Siinä vasemmistoliiton eduskuntaryhmä ei ole ollut mukana.

Ed. O. Ojala: Arvoisa puhemies! Pyysin tämän vähän myöhään mutta pyysin tämän nimenomaan ed. Ukkolan puheenvuoron johdosta. Hän, niin kuin aika monet muutkin täällä, on toistuvasti korostanut sitä, että jos tulee niin sanotusti väärän puolueen edustajalta lakialoite, se ei menisi sen takia lävitse täällä. Yleensähan eduskunnan käytännössä tämä ns. väärä on tarkoittanut sitä, että se on ollut oppositiopuolueen edustaja, ja silloin hallituspuolueen edustajat eivät ole voineet ehdotusta hyväksyä. Tässä tapauksessa kysymys ei ole tästä vaan siitä, että vaikka on ilmeisesti tarpeellinen muutos, jota tulen kannattamaan yritysikohtaisessa käsittelyssä, katsotaan virheeksi, että se tulee yksityiseltä kansanedustajalta, kun sen olisi pitänyt tulla hallituksen taholta. Tämä on kai tällä hetkellä nimenomaan se suurin arvovaltaksiista tämän asian osalta.

Ed. Aittomies: Arvoisa puhemies! Toetan vielä, että kun katsotaan ed. Kaarilahden ehdotuksen tarkoitusta ja sisältöä, niin meillä on tavattoman vahva valiokuntajärjestelmä, jossa asiat poliittisten voimasuhteiden pohjaltakin hyvin tarkkaan käsitellään. Eli siinä mielessä tämän salin kolme käsittelyä on kyllä tarpeetonta ja vie meiltä tarpeettomasti aikaa. Erityisesti, jos niin onnettomasti käy, että meistä tulee Euroopan unionin jäseniä ja sieltä tulee esityksiä, joille ei sitten mitään mahdeta, vaan lasketaan liukuhihnalta läpi, niiden käsitteleminen kolmessa käsittelyssä on mielestäni tarpeetonta. Vaikka tässä on kaikenlaista huulta heitetty ja vähän väritetään näitä asioita, niin kyllä tämä ed. Kaarilah-

den ehdotus on hyvin perusteltu, ja toivon mukaan tämä otetaan huomioon, kun valtioneuvosto, hallitus, aikanaan käsittelee tämän alueen asioita.

Rouva puhemies! Ei sillä todella, että henkilö on nuori, ole merkitystä. Se on positiivista. Saattaa olla, että ed. Kaarilahden nuoruus ja viehätysvoima olivat osaltaan vaikuttamassa siihen, että minä itse laitoin nimeni tähän lakialoitteeseen. Mutta minä myös kannan vastuun eli äänestän sen puolesta, koska se on myös sisällöltään erittäin perusteltu.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Puhemies: Keskustelussa on ed. Kaarilahti ed. Nikulan kannattamana ehdottanut, että käsittelyn pohjaksi hyväksyttäisiin lakialoitteeseen n:o 11 sisältyvä lakiehdotus, kuitenkin 66 §:n 2 momentin ensimmäisen virkkeen ja voimaantulosäännöksen osalta siten täydennettynä, kuin vastalauseesta ilmenee.

Selonteko myönnetään oikeaksi.

Äänestys ja päätös:

Joka yhtyy perustuslakivaliokunnan ehdotukseen lakiehdotuksen hylkäämisestä, äänestää ”jaa”; jos ”ei” voittaa, on ed. Kaarilahden ehdotus hyväksytty.

Puhemies: Äänestyksessä on annettu 101 jaa- ja 35 ei-ääntä; poissa 63. (Ään. 1)

Eduskunta on yhtynyt perustuslakivaliokunnan ehdotukseen lakiehdotuksen hylkäämisestä.

Lakiehdotuksen toinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

Lähetetään puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti

sosiaali- ja terveystieteiden valiokuntaan:

4) Hallituksen esitys n:o 273 laiksi kunnallisten viranhaltijain ja työntekijäin eläkelain muuttamisesta

hallintovaliokuntaan:

5) Hallituksen esitys n:o 275 viihdelaitelaiksi

valtiovarainvaliokuntaan:

6) Hallituksen esitys n:o 276 laeiksi verotuslain, ennakkoperintälain, työnantajain sosiaaliturvamaksusta annetun lain 17 §:n ja arvonlisäverolain 159 §:n muuttamisesta

perustuslakivaliokuntaan:

7) Hallituksen esitys n:o 284 laeiksi Suomen Hallitusmuodon ja valtiopäiväjärjestyksen muuttamisesta

valtiovarainvaliokuntaan:

8) Hallituksen esitys n:o 286 laiksi indeksiehdon käytön rajoittamisesta

9) Hallituksen esitys n:o 288 laiksi eräistä henkilöstön asemaa koskevista järjestelyistä kunnallistettaessa opetusministeriön hallinnonalaan kuuluvia ammatillisia oppilaitoksia

Valiokuntaan lähettäminen

P u h e m i e s : Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetettäisiin sosiaali- ja terveystoimikuntaan.

Keskustelu:

Ed. O. O j a l a : Arvoisa puhemies! Tämä hallituksen esitys koskee tilannetta, jossa opetusministeriön hallinnonalaan kuuluvia ammatillisia oppilaitoksia tullaan kunnallistamaan. Tämä prosessihan on meneillään, ja varmasti tulee lisääntymään lähiaikoina. Tietysti kunnallistamisprosessissa on hyvin monia eri tekijöitä. Ne liittyvät mm. omaisuuden siirtoon valtiolta kunnille ja toisaalta myös erilaisiin kustannusjakoihin. Hyvin keskeinen asia, joka näihin siirtoihin liittyy, on tietysti henkilöstön asema.

Tässä lakiesityksessä esitetään eräiltä osin turvattavaksi näiden oppilaitosten henkilökunnan eläketurvaetuuksia. Korostan, että ”eräiltä osin”. Ainakin kun itse olen tutustunut tähän lakiesitykseen, olen jäänyt kovin miettelijäksi sikäli, että nythän meillä on vielä niin valtiolla kuin kunnillakin eräiltä osin ja erityisesti valtiolla ns. valintaoikeus käytössä henkilöstöllä ammatillisesta alemmasta eläkeiästä. Tämä koskee mm. terveydenhuoltoalalla aikaisemmin toimineita opettajia. Lakiesitys ei nähdäkseni pidä si-

sällään mitään selkeitä määräyksiä tämän valintaoikeuden suhteen. Tästä olen nyt erityisen huolissani. Toki voin itse asiaan paneutua paremmin sosiaali- ja terveystoimikunnassa, mutta haluan jo lähetekeskustelun yhteydessä huoleni tuoda ilmi.

Huoleni liittyy osittain myös siihen, että tietysti meillä on täällä melkomainen lainsäädäntömäärä käsiteltävänä ja varmasti lakien valmistelussakin on kiirettä eri ministeriöissä, mutta luin hallituksen esityksen perusteluja, ja täällä joudutaan mm. uuden työntekijän käsitteeseen. Nimitäin tämä koskee nyt sitä, että kun työntekijät siirtyvät valtiolta kunnille, olemme vuoden 1993 alusta hyväksyneet sellaisen eläkejärjestelmän näitä siirtoja koskien, että kuukauden katkos työsuhteesta esimerkiksi valtiotyönantajan palveluksesta toiseen valtion työsuhteeseen merkitsee sitä, että työntekijä tulkitaan uudeksi työntekijäksi ja näin ollen häneen ei enää sovelleta ns. vanhan työntekijän etuja.

Eräitä muutoksia tehtiin vielä myöskin viime vuoden lopulla koskien lakia, joka tuli voimaan tämän vuoden alussa niin valtion kuin kuntienkin eläkejärjestelmiin. Nyt perusteluissa todetaan, että ”kun uuden työntekijän käsite vuoden 1993 alusta tuli julkisen sektorin eläkesäännöksiin, siinä yhteydessä ei erityisesti kiinnitetty huomiota siihen, miten uuden työntekijän käsite soveltuu nyt esillä olevan kaltaiseen julkisen sektorin sisäiseen organisaatiojärjestelyyn”.

Tämähan esitys on annettu opetusministeriöstä, enkä tiedä, onko niin, että sosiaali- ja terveystoimisteriön edustajat eivät ole riittävästi esimerkiksi kiinnittäneet huomiota eduskunnan aikaisempiin kannanottoihin. Mutta kyllä tämä ongelmatilanne on ollut täällä toistuvasti esillä sosiaali- ja terveystoimikunnassa. Esimerkiksi viime vuonna, kun eduskunta hyväksyi tämän vuoden alusta voimaan tulevan valtion eläkelainsäädännön muuttamisen, eduskunta hyväksyi seuraavan sisältöisen lausuman: ”Eduskunta edellyttää viitaten muun muassa perustuslakivaliokunnan lausuntoon hallituksen huolehtivan siitä, että julkisen sektorin eläkkeiden yhteyden purkaminen, yli kuukauden katkosta valtion palvelussuhteiden välillä aiheutuva siirtyminen niin sanotuksi uudeksi edunsaajaksi ja laitoksen ylläpitäjän mahdollisesta muuttumisesta aiheutuvat ongelmat selvitetään yhteistyössä työmarkkinaosapuolten kanssa ja ryhdytään tarpeellisiin säädosmuutoksiin, jotta voidaan varmistaa edunsaajien kannalta kohtuulliset ratkaisut.” Tämä oli siis eduskunnan päätös viime vuodelta.

En nyt tarkemmin ryhdy käymään lävitse kyseisestä lakiesityksestä annettuun sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintöön vasemmistoliiton edustajien jättämää eriävää mielipidettä, jossa huomattavasti laajemmin toimme vielä esille näitä ongelmia, jotka liittyvät juuri uuden työntekijän määrittelyyn.

Arvoisa puhemies! Nämä ovat tietysti sellaista erityistietoa vaativaa asiantuntemusta, että voi olla, että tässä ei kaikki ole tämän lakiesityksen perusteisiin tullut. Mutta kun tiedän esimerkiksi, että Helsingissä on tapahtumassa erittäin suuret siirrot, useita oppilaitoksia, muistaakseni viisi, ollaan siirtämässä valtiolta kunnalle, kolme terveydenhuoltoalan oppilaitosta, niin en puhu mistään vähäisestä asiasta, vaan todella merkittävästä asiasta, jossa on hyvin tärkeää, että siirto huolehditaan sillä tavoin, että henkilöstön edut eivät kohtuuttomasti heikkene ja todellakin myös heidän kohdallaan noudatetaan aikaisemmin vakiintunutta käytäntöä.

Ed. Tykkyläinen: Arvoisa puhemies! Haluan todeta ed. Outi Ojalan puheenvuoron johdosta sen, että hän kiinnitti huomiota todelliseen ongelmaan koskien juuri ammatillisia oppilaitoksia ja niiden kunnallistamista ja henkilöstön eläke-etuisuuksia. Kannan tästä syvää huolta sen johdosta, että nyt kun on tapahtunut tällaisia kunnallistamisia, on ollut ongelmia siinä, että näiden henkilöiden eläke-etuudet eivät ole kunnossa, ja on myös sellaisia pelkoja, että he eivät saisi niitä kertymiä, mitkä he ovat entisen työnantajan työssä jo ansainneet. Joten toivonkin,

että valiokunta kiinnittäisi tähän huomiota niin, että voitaisiin turvata heidän saavuttamansa entiset eläke-etuudet, ettei niitä karsittaisi.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Puhemiesneuvoston ehdotus hyväksytään ja asia lähetetään sosiaali- ja terveysvaliokuntaan.

Lähetetään puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti

valtiovarainvaliokuntaan:

10) Hallituksen esitys n:o 289 laiksi eräiden valtion ammatillisten oppilaitosten kiinteistöjen luovuttamisesta kunnalle tai kuntayhtymälle

talousvaliokuntaan:

11) Hallituksen esitys n:o 290 laiksi tiettyjen tuotteiden varustamisesta CE-merkinnällä

Puhemies: Eduskunnan seuraava täysistunto on ensi maanantaina kello 10.

Täysistunto lopetetaan kello 14.16.

Pöytäkirjan vakuudeksi:

Jouni Vainio